

อิทธิพลและความสำคัญของ คัมภีร์โลกกัปที่ปกสารที่มีต่อ คัมภีร์โลกศาสตร์บาลีในยุคหลัง:

ศึกษาในกรณีของ

คัมภีร์จกกวาททีปนีและคัมภีร์โลกสัจฐานโชตรตนคัณฐี

พระมหาชัยพงศ์ กตปุญโญ

บทคัดย่อ

คัมภีร์โลกกัปที่ปกสาร เป็นคัมภีร์ที่พระสังฆราชเมธีจักรของพม่า ผู้เป็นอาจารย์ของพระมหาธรรมราชาลิไทได้รจนาขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 19 โดยมีเนื้อหาอธิบายความเกี่ยวกับโลก 3 คือ สังขารโลก สัตว์โลก และโอกาสโลก (เกี่ยวกับโครงสร้างของโลกธาตุหรือจักรวาล การก่อตัว และการพินาศของจักรวาล เป็นต้น) เนื้อหาในคัมภีร์ฉบับนี้ครอบคลุมเรื่องราวของภพภูมิ นรก สวรรค์

และจักรวาลวิทยาตามแนวคำสอนในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท อีกทั้งคัมภีร์ฉบับนี้ยังได้รับการอ้างอิงถึงในคัมภีร์ยุคต่อมาอยู่บ่อยครั้ง โดยเฉพาะในคัมภีร์จักกวาฬทีปนีนั้น มีการอ้างอิงถึงคัมภีร์โลกัปปทีปิกสารอยู่เป็นจำนวนมาก, ในคัมภีร์จันทสุริยคติทีปนี และในคัมภีร์โอกาสโลกทีปนี มีการอ้างอิงถึงโลกัปปทีปิกสารคัมภีร์ละ 1 แห่ง และในคัมภีร์โลกัณฐานโชตรตนคัณฐีแม้จะไม่ได้อ้างอิงถึงโลกัปปทีปิกสารเลย แต่เมื่อศึกษาเนื้อหาแล้วก็พบว่ามียุ่หลายส่วนที่มีความสอดคล้องกัน และมีความเป็นไปได้ที่คัมภีร์ฉบับนี้ได้รับอิทธิพลมาจากโลกัปปทีปิกสารอยู่ไม่น้อย ในบทความที่เขียนขึ้น ผู้วิจัยจึงมุ่งเน้นศึกษาและวิเคราะห์เพื่อหาความกระจ่างว่าคัมภีร์โลกัปปทีปิกสารมีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อการรจนาคัมภีร์โลกาศาสตร์บาลีในยุคหลังอย่างไร โดยได้ทำการศึกษาในกรณีของคัมภีร์จักกวาฬทีปนี และคัมภีร์โลกัณฐานโชตรตนคัณฐีเป็นหลัก

คำสำคัญ: คัมภีร์โลกาศาสตร์, โลกัปปทีปิกสาร, ภพภูมิ, จักรวาลวิทยา, นรกสวรรค์

Abstract:

**Influence of *Lokappadīpakasāra*
on the Pāli Buddhism in Later Period:
Based on Quotations of the *Lokappadīpakasāra* in the
Cakkavāḷadīpanī and *Lokasaṇṭhānajotaratanagaṇṭhī*
by Phramaha Chatpong KATAPUNYO**

The present paper is the study of the influence of the *Lokappadīpakasāra* (14th century) on the *Cakkavāḷadīpanī* (1520) and the *Lokasaṇṭhānajotaratanagaṇṭhī* (1520-1747), two Pāli texts of a later period which mention cosmology.

In both texts, the fact that the largest number of the quotations are from the *Lokappadīpakasāra* gives us evidence that the *Lokappadīpakasāra* had a great influence on them. That is also confirmed by the intention of the author of the *Cakkavāḷadīpanī* to have used quotations from the *Lokappadīpakasāra* in spite of knowing the *existence* of 16 quotations from other texts. Among the quotations in both texts from the *Lokappadīpakasāra*, the largest number of those is from the seventh chapter “The explanation of the cosmos” (*Okāsalokaniddesa*). It is also obvious that the structure of the *Cakkavāḷadīpanī* follows the model of the seventh chapter in the *Lokappadīpakasāra*. This shows us that the importance of the *Lokappadīpakasāra*, especially its seventh chapter.

1. บทนำ

เมื่อกล่าวถึงคัมภีร์หรือวรรณกรรมที่บรรยายเกี่ยวกับภพภูมิ นรก สวรรค์และการเวียนว่ายตายเกิด คนไทยส่วนใหญ่ก็มักจะนึกถึงวรรณกรรมไทยที่ชื่อ “ไตรภูมิพระร่วง” หรือ “ไตรภูมิิกถา” เพราะเป็นพระราชนิพนธ์ของพระมหาธรรมราชาลิไท พระมหากษัตริย์ของไทยในสมัยสุโขทัย (ครองราชย์ พ.ศ. 1897 - พ.ศ. 1919) ที่ประพันธ์ด้วยภาษาไทยและมีอิทธิพลปลูกฝังความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมให้กับคนไทยมาช้านาน ซึ่งในปัจจุบันก็เป็นที่ยุ้จักกันอย่างแพร่หลายไม่เพียงเฉพาะในหมู่คนไทยแต่รวมไปถึงนักวิชาการชาวต่างชาติอีกด้วย ซึ่งเป็นที่ทราบกันเ็นบรรดาผู้ศึกษาว่าไตรภูมิิกถานั้นเป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ผู้รจนาได้รวบรวมและเรียบเรียงวรรณกรรมฉบับนี้โดยอาศัยแหล่งข้อมูลอ้างอิงจากคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา อันได้แก่พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และปกรณ์วิเสสต่าง ๆ นั้นเอง¹

แต่เมื่อกล่าวถึงปกรณ์วิเสสหรือคัมภีร์บาลีที่รวบรวมเรื่องราวในทำนองเดียวกับไตรภูมิิกถา ซึ่งเราเรียกคัมภีร์เหล่านี้ว่า “คัมภีร์โลกศาสตร์”² คนไทยส่วนใหญ่ก็อาจจะรู้สึกไม่คุ้นหูเท่าใดนัก ซึ่งก็เป็นเรื่องที่ไม่น่าแปลกใจ เพราะคัมภีร์เหล่านี้อยู่ในรูปแบบของภาษาบาลีและบางฉบับก็เพียงมีการค้นคว้าวิจัยรวมทั้งมีการแปลเป็นภาษาไทย และจัดพิมพ์เผยแพร่ในช่วงระยะ 30 - 40 ปี มาเ็นเอง และแม้ว่าคัมภีร์เหล่านี้จะไม่เ็นที่ยุ้จักแพร่หลายในหมู่คนไทย แต่ก็เ็นที่ยุ้จักในแวดวงของนักวิชาการและผู้สนใจศึกษาพระพุทธศาสนา ซึ่งหลาย ๆ ฉบับได้รับการรจนาก่อนไตรภูมิิกถาและอาจเรียกว่าเ็นต้นแบบของการประพันธ์ไตรภูมิิกถาเลยก็ว่าได้ ด้วยเหตุนี้คัมภีร์โลกศาสตร์บาลีเหล่านี้จึงล้วนมีคุณค่าเ็นเชิงจริยธรรมเพื่อการปลูกฝังสัมมาทิฐิอีกทั้งคุณค่าเ็นเชิงวิชาการเพื่อการศึกษาค้นคว้ามาก จากการศึกษาเ็นปัจจุบันพบ

¹ ทราบได้จากบานแผนกของคัมภีร์ (พญาลิไท 2506: 11-12), และในภายหลังมีผู้ศึกษาวิจัยโดยละเอียด (นิยะดา 2538: 11)

² นอกจากคัมภีร์โลกศาสตร์บาลีแล้ว คัมภีร์ที่อยู่ในรูปแบบของภาษาสันสกฤต, คัมภีร์ที่ถูกแปลเ็นภาษาจีนโบราณ และภาษาทิเบตก็ยังมีปรากฏอยู่อีกเช่นกัน

คัมภีร์โลกศาสตร์บาลีจำนวน 12 ฉบับ³ เรียงลำดับตามสมัยที่รจนาได้ดังนี้

- ก. โลกบัญญัติ (คาดว่า รจนาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16⁴)
- ข. โลกุปัตติ (คาดว่า รจนาราว พ.ศ. 1716⁵)
- ค. จคตทีปนี (คาดว่า รจนาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16-17⁶)
- ง. ปัญจคตทีปนี (คาดว่า รจนาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 17-19⁷)
- จ. อรุณวตีสูต (คาดว่า รจนาในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 18 ถึงครั้งแรกของพุทธศตวรรษที่ 19⁸)
- ฉ. โลกัปทิกสาร หรือ โลกทีปสาร (รจนาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 โดยพระสังฆราชเมธีกรของพม่า ผู้เป็นอาจารย์ของพระมหาธรรมราชาลิไท)
- ช. มหากัปโลกสัณฐานบัญญัติ (คาดว่า รจนาก่อนพุทธศตวรรษที่ 19)

³ แม่ชีวิมุตติยา (2554: 8) ระบุว่าได้นำคัมภีร์โลกศาสตร์บาลี 9 ฉบับมาศึกษา ได้แก่ 1. โลกบัญญัติปกรณ์ 2. ชินาลังการฎีกา 3. อรุณวตีสูต 4. โลกุปัตติ 5. จันทสุริยคตทีปนี 6. โอกาสโลกทีปนี 7. โลกทีปสาร 8. จักกวาฬทีปนี 9. โลกสัณฐานโชตรตนคัณฐี ซึ่งหมายความว่า แม่ชีวิมุตติยาได้จัดคัมภีร์ชินาลังการฎีกาเข้าในคัมภีร์โลกศาสตร์ด้วย แม้คัมภีร์ชินาลังการฎีกาจะมีเนื้อความที่เกี่ยวกับโลกศาสตร์อยู่มาก แต่จุดประสงค์ของผู้รจนานั้นเพื่ออธิบายขยายความคัมภีร์ชินาลังการซึ่งเป็นคัมภีร์ที่สรรเสริญคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นหลัก เช่นเดียวกับคัมภีร์สารัตถทีปนี (ฎีกาพระวินัย) และคัมภีร์สารสังคหะ ที่แม่ชีมีเรื่องราวเกี่ยวกับโลกศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งอยู่ด้วย แต่ก็ล้วนแล้วแต่แต่งด้วยจุดประสงค์อื่น ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าจะการจัดคัมภีร์เหล่านี้เข้าในคัมภีร์โลกศาสตร์โดยตรง แต่อาจสามารถเรียกว่า “คัมภีร์ที่มีเนื้อหาบางส่วนเกี่ยวกับโลกศาสตร์” ได้

⁴ แม่ชีวิมุตติยา (2554: 8)

⁵ แม่ชีวิมุตติยา (2554: 174)

⁶ Mus (1939: IX-XX)

⁷ Phramahachatpong (2013: 824)

⁸ รุ่งโรจน์ (2549: 185)

- ช. โอกาสโลกที่ปนี (รจนาในราวพุทธศตวรรษที่ 20 โดยพระสังฆราชปตุจีของพม่า⁹)
- ฌ. โลกที่ปนี (รจนาในราวพุทธศตวรรษที่ 20 โดยพระสังฆราชปตุจีของพม่า)
- ญ. จันทรสุริยคติที่ปนี (รจนาในช่วงระหว่างปลายพุทธศตวรรษที่ 19 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 20¹⁰)
- ฎ. จักรวาทที่ปนี¹¹ (รจนาในปี พ.ศ. 2063 โดยพระสิริมังคลาจารย์)
- ฏ. โลกสถณฐานโชตรตนคณฐี (คาดว่ารจนาในช่วงปี พ.ศ. 2063 - 2290¹²)

ในบรรดาคัมภีร์ดังกล่าวข้างต้น คัมภีร์ที่บรรยายถึงภพภูมิและการเวียนว่ายตายเกิดอย่างเดียว โดยไม่ได้นำเสนอแนวความคิดเกี่ยวเรื่องโครงสร้างของจักรวาลไว้ คือ นคตที่ปนี และปัญจคตที่ปนี

บางคัมภีร์ก็บรรยายเกี่ยวกับรูปพรรณสัณฐานของโลกและจักรวาล การโคจรของพระจันทร์ พระอาทิตย์ และดวงดาวต่าง ๆ รวมทั้งการเกิดขึ้น และเสื่อมสลายของจักรวาล แต่ไม่ได้กล่าวถึงเรื่องภพภูมิต่าง ๆ ไว้ ได้แก่ โลกูปัตติ มหากัปโลกสถณฐานบัญญัติ จันทรสุริยคติที่ปนี และโอกาสโลกที่ปนี เป็นต้น

ส่วนคัมภีร์ที่บรรยายทั้งเรื่องราวของจักรวาลวิทยา และครอบคลุมถึงเรื่องราวของภพภูมิต่าง ๆ ไว้ ได้แก่ โลกบัญญัติ โลกัปที่ปกสาร อรุณวตีสสูตร จักรวาทที่ปนี และโลกสถณฐานโชตรตนคณฐี

⁹ แม่ชีวิมุตติยา (2554: 377)

¹⁰ แม่ชีวิมุตติยา (2554: 370)

¹¹ ในกรณีของชื่อคัมภีร์ฉบับนี้ ผู้วิจัยคงต้องสะกดตามภาษาบาลีคือ “จักรวาท” แต่ในการใช้คำว่า “จักรวาล” ที่นอกเหนือจากชื่อคัมภีร์ ผู้วิจัยยึดตามหลักการเขียนในภาษาไทย

¹² สุภาพรรณ (2529: 543)

แน่นอนว่าเนื้อหาส่วนใหญ่ของคัมภีร์เหล่านี้มีแหล่งข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ภิกขา รวมถึงปกรณ์วิเสสเล่มอื่นที่รจนามาก่อน¹³ แต่คัมภีร์เหล่านี้ต่างก็มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันและกันเอง โดยผู้รจนางานได้อ้างถึงคัมภีร์ที่เก่าแก่กว่า ซึ่งก็เป็นหลักฐานหนึ่งที่ทำให้ทราบลำดับก่อนหลังของการรจนาคัมภีร์ รวมทั้งสามารถกำหนดอายุคร่าว ๆ ของคัมภีร์บางคัมภีร์ในกรณีที่ไม่มีข้อมูลของผู้ประพันธ์และปีที่ประพันธ์ของคัมภีร์นั้น ๆ ได้ด้วย และแน่นอนว่าคัมภีร์ใดที่ได้รับการอ้างถึงหรือใช้ในการอ้างอิงในการรจนาคัมภีร์ในยุคหลัง ย่อมหมายความว่า คัมภีร์นั้นเป็นที่รู้จักในหมู่ผู้ศึกษาและมีอิทธิพลต่อการประพันธ์คัมภีร์ในยุคต่อ ๆ มานั้นเอง

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาและค้นคว้าคัมภีร์โลกศาสตร์หลาย ๆ ฉบับ ได้พบว่า คัมภีร์โลกปทีปกสาร นอกจากจะมีเนื้อหาที่ครอบคลุมเรื่องราวของจักรวาลวิทยาตามแนวคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาทแล้ว ยังได้รับการอ้างอิงในคัมภีร์ยุคต่อมาอยู่บ่อยครั้ง โดยเฉพาะในคัมภีร์จกกวาฬที่ปนีนั้นมีการอ้างถึงคัมภีร์โลกปทีปกสารอยู่หลายแห่ง ในคัมภีร์จันทสุริยคติที่ปนี และในคัมภีร์โอกาสโลกที่ปนีมีการอ้างถึงคัมภีร์โลกปทีปกสารคัมภีร์ละ 1 แห่ง และในคัมภีร์โลกสันฐานโชตรตนคณฐีแม่จะไม่ได้อ้างถึงคัมภีร์โลกปทีปกสารเลย แต่เมื่อศึกษาเนื้อหาแล้วก็พบว่ามีอยู่หลายส่วน

¹³ ยกเว้นคัมภีร์โลกบัญญัติและคัมภีร์มหากัปโลกสันฐานบัญญัติ ซึ่งในส่วนของคัมภีร์โลกบัญญัติ Mus (1943: 124-130) ทำการค้นคว้าและนำเสนอว่าคัมภีร์นี้มีต้นฉบับเป็นภาษาสันสกฤต ซึ่งมีคัมภีร์อภิธรรมของจีนชื่อ คัมภีร์ Ryose-abhidonron 『立世阿毘曇論』 (โลกอุฏฐาน อภิธรรมศาสตร์) ก็ถูกแปลจากต้นฉบับสันสกฤตอันเดียวกัน ในภายหลัง Okano (1988: 57-60) ได้ค้นคว้าและนำเสนอว่าคัมภีร์ต้นฉบับนี้เป็นคัมภีร์ของนิกายสัมมัตติยะ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการเทียบเคียงข้อมูลหลาย ๆ ส่วนของคัมภีร์นี้กับโลกปทีปกสารและในส่วนของพระไตรปิฎก อรรถกถา และภิกขา พบว่ามีข้อมูลหลายประการที่แตกต่างจากแนวคำสอนของสายนิกายเถรวาทจริง และในคัมภีร์มหากัปโลกสันฐานบัญญัติ ก็มีข้อมูลที่แตกต่างจากแนวคำสอนของนิกายเถรวาทเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะเรื่องลักษณะของจักรวาลและทวีปต่าง ๆ ซึ่งคัมภีร์นี้ระบุว่ามียุคทั้งหมด 8 ทวีป คาดว่าน่าจะได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์ของศาสนาฮินดู ซึ่งจะต้องศึกษาในรายละเอียดต่อไป

ที่มีความสอดคล้องกัน และมีความเป็นไปได้ที่คัมภีร์ฉบับนี้ได้รับอิทธิพลมาจากคัมภีร์โลกปทีปิกสารอยู่ไม่น้อย ดังนั้น ในบทความนี้ผู้วิจัยจึงมุ่งเน้นศึกษาและวิเคราะห์เพื่อหาความกระจ่างว่า คัมภีร์โลกปทีปิกสารมีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อการรจนาคัมภีร์โลกศาสตร์บาลีในยุคหลังอย่างไร โดยจะทำการศึกษาในกรณีของคัมภีร์จักกวาฬทีปนี และคัมภีร์โลกสันฐานโชตรตนคัณฐี

2. เนื้อหาโดยย่อของคัมภีร์โลกปทีปิกสาร

คัมภีร์โลกปทีปิกสาร เป็นคัมภีร์ที่พระสังฆราชเมธังกรของพม่า ผู้เป็นอาจารย์ของพระมหาธรรมราชาลิไทได้รจนาขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 19 โดยวัตถุประสงค์ในการรจนาคัมภีร์นี้ก็เพื่ออธิบายขยายความเกี่ยวกับโลก 3 คือ สังขารโลก สัตว์โลก และโอกาสโลก (เกี่ยวกับโครงสร้างของโลกธาตุหรือจักรวาล, การก่อตัวและพินาศของจักรวาล) เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเลื่อมใส ประกอบคุณงามความดี และเกิดความสังเวชใจจนละเว้นจากความชั่วตามที่ได้บังชั้ไว้ในตอนท้ายของทุกปริเฉท คัมภีร์นี้มีทั้งหมด 8 ปริเฉท แต่ละปริเฉทประพันธ์ในลักษณะของฉันท์และร้อยกรอง มีเนื้อหาสาระพอสรุปได้ดังนี้

ปริเฉทที่ 1 สงขารโลกนิทุเทส พรรณนาเกี่ยวกับสังขารโลก โดยอ้างอิงคำอธิบายจากวิสุทธิมรรคและปรมัตถมัณฺยุสา (คัมภีร์ฎีกาของวิสุทธิมรรค) และสารัตถทีปนี (ฎีกาพระวินัย) ซึ่งมีทั้งฉันท์และร้อยกรองสลับกันไป

ปริเฉทที่ 2-6 พรรณนาคติทั้ง 5 ได้แก่ นรก, เปต, สัตว์เดรัจฉาน, มนุษย์, และโลกสวรรค์ตามลำดับ กล่าวคือ

- ปริเฉทที่ 2 นิรยคตินิทุเทส รจนาในลักษณะของฉันท์ทั้งหมด 147 บท พรรณนามหานรกทั้ง 8 ชุมรวมทั้งชุมบริวาร, อายุของสัตว์นรกในชุมต่าง ๆ และอกุศลกรรมที่ทำให้ไปเกิดเป็นสัตว์นรก

- ปริณิเทศที่ 3 เปตคตินิกุเทศ รจนาด้วยฉันท์ทั้งหมด 346 บท อธิบายเรื่องเปรตประเภทต่าง ๆ และความทุกข์ของเปรต, และเรื่องราวของเปรต 7 เรื่องโดยอ้างอิงจากคัมภีร์เปตวัตถุวรรคกถา และคัมภีร์สีลลวัตถุปกรณ์
- ปริณิเทศที่ 4 ตีรจจนคตินิกุเทศ รจนาด้วยฉันท์ทั้งหมด 146 บท อธิบายความทุกข์โดยพื้นฐานของสัตว์เดรัจฉาน, สัตว์ประเสริฐประเภทต่าง ๆ เช่น นาค, ครุฑ, ม้า และช้างอาชาไนย
- ปริณิเทศที่ 5 มนุสสคตินิกุเทศ เป็นปริณิเทศที่มีความยาวมากที่สุด เพราะรจนาด้วยฉันท์ทั้งหมดจำนวน 1,452 บท พรรณนาประเภทของมนุษย์ และเน้นเล่าเรื่องราวของวงศ์กษัตริย์ตามนัยยะของคัมภีร์มหาวงศ์ และมีเรื่องราวบางส่วนที่นำมาจากคัมภีร์สีลลวัตถุปกรณ์
- ปริณิเทศที่ 6 สคคโลกนิกุเทศ รจนาด้วยฉันท์ทั้งหมด 232 บท พรรณนาถึงเทวดาประเภทต่าง ๆ, บุญกรรมที่ทำให้ไปบังเกิดบนสวรรค์ และพรหมในชั้นต่าง ๆ, อายุของเทวดาในสวรรค์ชั้นกามาวจรทั้ง 6 ชั้น, รูปพรหม 16 จำพวก และอรุปรหม 4 ชั้น
- ปริณิเทศที่ 7 โอกาสโลกนิกุเทศ พรรณนาเกี่ยวกับลักษณะของจักรวาลที่มีเขาสีเนรุเป็นศูนย์กลางและล้อมรอบด้วยเขจักรวาล, การเกิดและการเสื่อมสลายของจักรวาล, การโคจรของพระจันทร์ พระอาทิตย์และดวงดาวต่าง ๆ , ทวีปทั้ง 4, หน่วยวัดในทางพระพุทธศาสนาและระยะห่างของสวรรค์แต่ละชั้นจนถึงอรุปรภพ โดยพรรณนาในลักษณะของฉันท์และร้อยกรองสลับกัน เนื้อหาโดยส่วนใหญ่อ้างอิงจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา เช่น สารัตถทีปนีฎีกาของพระวินัย และปกรณ์วิเสสต่าง ๆ เช่น ชินาลังการฎีกา, สาระสังคหะ เป็นต้น

ปริณิเทศที่ 8 ปกิณณกนยสารนิเทศ งดงามด้วยฉันท์ 898 บท อธิบายหลัก
ธรรมเบ็ดเตล็ดตามจำนวนหัวข้อของหลักธรรมตั้งแต่ 2 - 12
หัวข้อหลักธรรม ซึ่งเป็นไปตามแนววิธีการจัดเรียงหัวข้อธรรมะ
ในอังคุตตรนิกาย แต่เป็นการยกหัวข้อธรรมมาเพียงบางส่วน
และนำเรื่องราวประเภทนิทานมาประกอบ โดยนำข้อมูลจาก
พระไตรปิฎก อรรถกถา มลีนหปัญหา และสารสังคหะมาเรียบ
เรียงเป็นคาถาตามฉันท์ลักษณะในรูปแบบต่าง ๆ

3. เนื้อหาโดยย่อของคัมภีร์จกกวาฬที่ปนี

คัมภีร์จกกวาฬที่ปนีรจนาโดย พระสิริมังคลาจารย์ ในปี พ.ศ. 2063 พระสิริ-
มังคลาจารย์เป็นพระสงฆ์ผู้ทรงพระไตรปิฎกที่มีชื่อเสียงและมีบทบาทสำคัญในยุค
ล้านนา ได้รจนาคัมภีร์สำคัญทั้งหมด 4 ฉบับ¹⁴ ซึ่ง 1 ในนั้นก็คือ คัมภีร์จกกวาฬที่ปนี
นั่นเอง จุดมุ่งหมายที่พระสิริมังคลาจารย์รจนาคัมภีร์นี้ก็เพื่ออธิบายเรื่องราวทั้งหมด
เกี่ยวกับจักรวาลตามที่มีปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อнуฎีกา
และปกรณ์วิเสสต่าง ๆ ซึ่งผู้รจนาได้อ้างอิงถึงแหล่งที่มาไว้อย่างชัดเจนตลอดทั้งคัมภีร์
ประมาณ 1,089 แห่ง¹⁵ อีกทั้งแสดงมติของผู้รจนาไว้ในหลาย ๆ แห่งด้วย เนื้อหา
ทั้งหมด 6 กัณฑ์ ได้แก่

กัณฑ์ที่ 1 จกกวาฬสรูปาหินิเทศ อธิบายเรื่องเกี่ยวกับโครงสร้าง และขนาด
ของจักรวาลที่มีภูเขจักรวาลล้อมรอบ

¹⁴ คัมภีร์ 4 ฉบับ ได้แก่ 1. เวสสันดรที่ปนี 2. จกกวาฬที่ปนี 3. สังขยาปกาณฎีกา
5. มังคลัตถที่ปนี

¹⁵ แมชีวิมุตติยา (2554: 179)

- กัณฑ์ที่ 2 ปพฺพตนินทฺเทส พรรณนาเรื่องภูเข เช่น เขาจักรวาล, เขาสีเนรุ, เขาบรวิวารทั้ง 7 ที่อยู่ล้อมรอบ, เขาคิณนิพพานต์ รวมทั้งขนาดและลักษณะของภูเขแต่ละลูก, สระอโนดาตและภูเขาทั้ง 5 ที่แวดล้อมสระ คือ สุทฺถสณฺณภูฏ จิตตภูฏ กายภูฏ คันธมาทณฺณภูฏ และเกลาสภูฏ
- กัณฑ์ที่ 3 ชลายนินทฺเทส อธิบายเรื่องแหล่งน้ำ อันได้แก่ มหาสมุทร เช่น สีสสมุทร และอสีสสมุทร, สระ คือ สระเล็ก และสระใหญ่ 7 สระ มีสระอโนดาต เป็นต้น
- กัณฑ์ที่ 4 ทิปนินทฺเทส อธิบายเรื่องของทวีปทั้ง 4 อันได้แก่ ชมพูทวีป อุตตรกัฐทวีป อปรโคยานทวีป และปฺพพิเทททวีป แต่เน้นอธิบายเกี่ยวกับชมพูทวีป ซึ่งมีมหานครต่าง ๆ และเรื่องราวของอุตตรกัฐทวีปที่มีปรากฏในอรรถกถา และฎีกาของอาฎานาฎิยสูตรเป็นหลัก
- กัณฑ์ที่ 5 ภูมินินทฺเทส อธิบายเรื่องภพภูมิต่าง ๆ ตามคติทั้ง 5 เริ่มจากอบายภูมิ คือ นรียภูมิ (มหานรกและนรกขุมบริวาร), เตร็จจณณภูมิ, เปตวิสัย และเทวภูมิ คือ กามาวจรเทพ 6 ชั้น, รูปาวจรเทพ 16 จำพวก, และอรูปาจรเทพ 4 จำพวก และได้สอดแทรกอธิบายเรื่องการกำเนิดของภพอสุร และเทวดาชั้นดาวดึงส์มีตัวลักระเป็นต้น
- กัณฑ์ที่ 6 ปกิณณกวินิจฺจย อธิบายเรื่องปกิณณกะต่าง ๆ ได้แก่ เรื่องอายุของมนุษย์, เทวดาในสวรรค์ชั้นต่าง ๆ และอายุของสัตว์นรก, เรื่องอาหาร, เรื่องการคำนวณระยะห่างระหว่างภูมิต่าง ๆ, เรื่องต้นไม้ใหญ่ในทวีปต่าง ๆ, เรื่องโลกและโลกธาตุ, เรื่องความไม่มีที่สุด เป็นต้น

4. การอ้างอิงถึงคัมภีร์โลกปทีปทสารในคัมภีร์จักกวาฬที่ปนี

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้นว่า ผู้ประพันธ์จักกวาฬที่ปนีนั้น ได้กล่าวถึงแหล่งที่มาของคัมภีร์ที่ตนได้ใช้อ้างอิงไว้อย่างชัดเจน และอ้างอิงคัมภีร์โลกปทีปทสารเป็นจำนวนถึง 36 ครั้ง¹⁶ และในจำนวน 36 ครั้งนี้ พระสิริมังคลาจารย์ได้ยกข้อความจากในคัมภีร์โลกปทีปทสารมาประกอบด้วยจำนวนถึง 30 แห่งทีเดียว ส่วนการอ้างอิงถึงคัมภีร์โลกศาสตร์อื่น ๆ นั้น มีเพียงการกล่าวถึงคัมภีร์โลกบัญญัติ 8 ครั้ง และคัมภีร์โลกุปตติเพียง 1 ครั้ง ส่วนคัมภีร์โลกศาสตร์อื่นไม่ปรากฏการกล่าวถึงเลย¹⁷ แน่หน่อนว่าการอ้างอิงถึงคัมภีร์ในชั้นของพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และคัมภีร์อื่น ๆ นั้นมีตลอดทั้งคัมภีร์ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่ในบรรดาคัมภีร์โลกศาสตร์บาลีที่ประพันธ์มาก่อนจักกวาฬที่ปนีนั้น เห็นได้ชัดเจนว่าพระสิริมังคลาจารย์ได้อ้างอิงถึงคัมภีร์โลกปทีปทสารมากที่สุด ซึ่งรายละเอียดการอ้างอิงที่ยกข้อความของโลกปทีปทสารมาด้วย 30 แห่ง ดังตารางในหน้าถัดไป

ลำดับ ที่	ข้อความในจักกวาฬที่ปนีที่อ้างอิง โลกปทีปทสาร	แหล่งที่มาใน โลกปทีปทสาร	แหล่งที่มาที่ปรากฏใน คัมภีร์อื่น
1	กัณห์ที่ 1 ว่าด้วยลักษณะของจักรวาล - อธิบายภาพรวมของจักรวาล หน้า 1	ปริเฉทที่ 7 หน้า 513	ชินฺนุ. 58 ¹⁻²
2	- ขนาดของภูเขาจักรวาล หน้า 2 (1 คาถา)	ปริเฉทที่ 7 หน้า 513	Vism: 205 ²³⁻²⁴ , Dhs-a: 298 ³³⁻³⁴ , Sp I: 119 ³⁻⁴
3	- พื้นดินที่รองรับภูเขาจักรวาล หน้า 3 กัณห์ที่ 2 ว่าด้วยเรื่องภูเขา	ปริเฉทที่ 7 หน้า 515	ชินฺนุ. 58 ³⁻⁸
4	- ลักษณะกลมของเขาสิเนรุ หน้า 7 (2 คาถา)	ปริเฉทที่ 7 หน้า 516	ชินฺนุ. 58 ¹⁶⁻¹⁷
5	- เขา 3 ลูกที่รองรับเขาสิเนรุ หน้า 9	ปริเฉทที่ 7 หน้า 515	ชินฺนุ. 58 ¹⁸⁻²⁰
6	- ลำดับของเขทั้ง 7 ที่ล้อมรอบเขาสิเนรุ หน้า 17 (8 คาถา)	ปริเฉทที่ 7 หน้า 517-518	ชินฺนุ. 62 ⁷⁻⁸

¹⁶ แมชีวิมุตติยา (2554: 178, 384)

¹⁷ มีการอ้างอิงถึงคัมภีร์ชินาลังการฎีกาซึ่งมีเนื้อหาบางส่วนที่เกี่ยวกับโลกศาสตร์ จำนวน 24 ครั้ง

ลำดับ ที่	ข้อความในฉกักรวาทที่ป็นที่อ้างถึง โลกปทีปการ	แหล่งที่มาใน โลกปทีปการ	แหล่งที่มาที่ปรากฏใน คัมภีร์อื่น
7	- ขนาดของภูเขาจักรวาล หน้า 25 กัณฑ์ที่ 3 ว่าด้วยเรื่องแหล่งน้ำ	ปริเฉทที่ 7 หน้า 520	ชินฺญี. 65 ³⁻⁵
8	- ความลึกของมหานทีสีทันดร หน้า 27 (3 คาถา)	ปริเฉทที่ 7 หน้า 518	ชินฺญี. 63 ¹ -64 ²⁶
9	- ความลึกของอสีทสมุทร หน้า 29	ปริเฉทที่ 7 หน้า 520	ชินฺญี. 63 ¹⁴⁻¹⁶
10	- รสของน้ำในมหาสมุทร หน้า 36 (6 คาถา)	ปริเฉทที่ 8 หน้า 583	Mil: 85 ³¹ -86 ⁷
11	- เรื่องมหาสมุทรวพวามุข หน้า 37 (5 คาถา)	ปริเฉทที่ 8 หน้า 580	Ja IV: 141 ²⁰⁻²⁵
12	- คลื่นในมหาสมุทร หน้า 39-40 (8 คาถา)	ปริเฉทที่ 8 หน้า 580-581	Nidd-a: I 3953 ¹⁻³⁴ , Vibh-a: 502 ²⁴⁻²⁵
	กัณฑ์ที่ 4 ว่าด้วยเรื่องทวีป		
13	- ที่ตั้งของทวีปทั้ง 4 และทวีปบริวาร หน้า 54	ปริเฉทที่ 7 หน้า 521	ชินฺญี. 63 ²⁰⁻²¹
14	- ขนาดและหลักฐานของทวีปทั้ง 4 หน้า 55 กัณฑ์ที่ 5 ว่าด้วยเรื่องภูมิ	ปริเฉทที่ 7 หน้า 524	
15	- เรื่องกาลัญชิเกอสุร หน้า 95	ปริเฉทที่ 2 หน้า 324	Ud-a: 140 ¹⁴⁻¹⁷
16	- ขนาดของนรก หน้า 101 (5 คาถา)	ปริเฉทที่ 2 หน้า 324-325	MN-a IV: 234 ²³ -235 ¹²
17	- ชื่อของมหานรกทั้ง 8 หน้า 102 (1 คาถา)	ปริเฉทที่ 2 หน้า 324	Ja V: 266 ¹³⁻¹⁵
18	- มาตลีเทพบุตรพาพระเจ้าเนมิราชชมนรก หน้า 107 (1 คาถา)	ปริเฉทที่ 2 หน้า 326	Ja VI: 125 ¹³⁻¹⁶
19	- เกี่ยวกับนรกขุมบริวาร หน้า 110 (2 คาถา)	ปริเฉทที่ 2 หน้า 326	MN III: 184 ³¹ -185 ³²
20	- เกี่ยวกับยมโลก หน้า 113 (7 คาถา)	ปริเฉทที่ 2 หน้า 325	
21	- ที่ตั้งของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์และภพอสุร หน้า 146 (1 คาถา)	ปริเฉทที่ 7 หน้า 541	
22	- เกี่ยวกับภพอสุร หน้า 151	ปริเฉทที่ 7 หน้า 536	Sn: 126 ⁸⁻²⁵ , Sn-a: 476 ²³⁻²⁷
23	- อายุของสัตว์นรก หน้า 194 (10 คาถา)	ปริเฉทที่ 2 หน้า 328-329	
	กัณฑ์ที่ 6 ว่าด้วยเรื่องภิกษุณะ		
24	- ระยะห่างระหว่างสวรรค์ชั้นดาวดึงส์กับภพอสุร หน้า 202 (1 คาถา)	ปริเฉทที่ 7 หน้า 541	
25	- ระยะห่างของสวรรค์ชั้นกามาวจรแต่ละชั้น หน้า 203-204 (5 คาถา)	ปริเฉทที่ 7 หน้า 545	
26	- ระยะห่างจากพื้นดินถึงพรหมชั้นปาริฉัชา หน้า 204-205 (5 คาถา)	ปริเฉทที่ 7 หน้า 545-546	
27	- การคำนวณระยะห่างระหว่างพรหมแต่ละชั้น หน้า 205-207 (19 คาถา)	ปริเฉทที่ 7 หน้า 546-547	

ลำดับ ที่	ข้อความในจกกวฟที่ปนีที่อ้างถึง โลกปที่ปกสาร	แหล่งที่มาใน โลกปที่ปกสาร	แหล่งที่มาที่ปรากฏใน คัมภีร์อื่น
28	- ระยะห่างระหว่างพรหมแต่ละชั้น หน้า 206-207 (13 คาถา)	ปริเนทที่ 7 หน้า 542- 543	
29	- เกี่ยวกับโยชน หน้า 207-208 (9 คาถา)	ปริเนทที่ 7 หน้า 544	
30	- หน่วยวัดเวลา หน้า 208 (2 คาถา)	ปริเนทที่ 7 หน้า 546	

- หมายเหตุ: 1) เลขหน้าของโลกปที่ปกสาร นำมาจากพระสังฆราชเมธีกร. 2529. **โลกที่ปกสาร**. ศ.นาวา-
อากาศเอก (พิเศษ) แย้ม ประพัฒน์ทอง, แปล. กรุงเทพฯ: สหประชาพาณิชัย
- 2) เลขหน้าของจกกวฟที่ปนี นำมาจากพระสิริมังคลาจารย์. 2523. **จกกวฟที่ปนี**. ทินกร
ทองเสวต, แปล. กรุงเทพฯ: เซนทรัลเอ็กซ์เพรสศึกษาการพิมพ์.
- 3) ในส่วนของแหล่งที่มาจากพระไตรปิฎก และอรรถกถา ผู้วิจัยใช้คัมภีร์ฉบับ PTS (Pali
Text Society) และอักษรย่อชื่อคัมภีร์เป็นตัวโรมัน

จากตารางด้านบน ทำให้ทราบว่ามีการอ้างอิงคัมภีร์โลกปที่ปกสารในทุกกัณฑ์
ของคัมภีร์จกกวฟที่ปนี ลักษณะการอ้างอิงนั้นมีทั้งนำส่วนที่เป็นร้อยแก้วและส่วน
ที่เป็นคาถา แต่โดยส่วนใหญ่จะนำคาถาที่มีปรากฏในคัมภีร์โลกปที่ปกสารมาแสดง
มีตั้งแต่ 1 คาถา ไปจนถึงสูงสุดคือ 19 คาถา และส่วนที่ได้รับการอ้างอิงมากที่สุดคือ
ปริเนทที่ 7 ของคัมภีร์โลกปที่ปกสาร เพราะเป็นปริเนทที่พรรณนาเกี่ยวกับโอกาส
โลกหรือจักรวาลโดยตรง

นอกจากนี้ยังมีประเด็นที่น่าจะนำมาวิเคราะห์อีกคือ เนื้อความที่อ้างอิงจาก
คัมภีร์โลกปที่ปกสารหลายแห่งมีแหล่งที่มาที่เก่าแก่กว่าคัมภีร์โลกปที่ปกสารเสียอีก
เหตุใดพระสิริมังคลาจารย์ผู้ทรงพระไตรปิฎกและแตกฉานในคัมภีร์ จึงไม่อ้างอิง
คัมภีร์เหล่านั้นโดยตรงเลย เช่น ในอ้างอิงลำดับที่ 1, 3 - 9, 13 ซึ่งมีแหล่งที่มาอยู่ใน
คัมภีร์ชินาลังการฎีกา ทั้งที่ในคัมภีร์จกกวฟที่ปนีเองก็มีการอ้างอิงถึงคัมภีร์ชินาลัง
การฎีกาอยู่ถึง 24 แห่ง จึงมีความเป็นไปได้ไม่น้อยอย่างมากที่พระสิริมังคลาจารย์จะ
ไม่รู้เนื้อความในคัมภีร์ชินาลังการฎีกานั้นทั้งหมด นอกจากนี้ ในอ้างอิงลำดับที่ 10, 11,
18 จะยิ่งเห็นถึงการให้ความสำคัญกับโลกปที่ปกสารได้ชัดเจนมากขึ้น โดยจะนำ
ข้อความในอ้างอิงดังกล่าวมาวิเคราะห์ในลำดับต่อไป

อ้างอิงลำดับที่ 10

โลกที่ปกสาร¹⁸

ภนฺเต มหาสมุทเทปิ	อุทกํเยว โหติ จ
ตํ สพฺพํ อิติ วุตฺเต ตู	อาม มหาราชาติ อพฺรวิ
อุทกญฺจาห กสฺมาว	สมุทฺโทติ ปวฺจจติ
ยตฺตํ หิ มหาราช	อุทกํ ตตฺตมปิ จ
ลวณํ ยตฺตํ โลณํ	ตตฺตํ อุทกมปิ จ
กสฺมา ภนฺเต <u>นาคเสน</u>	สมุทฺโท เอกเมว จ
โลณรโส จ สยฺชาโต	อิติ วุตฺเต ตทพฺรวิ
มหาราช อุทกสฺส	จิรภูจติกตาย ตู
โลณรโสว สยฺชาโต	อิติ วุตฺเต ตทา ปน
ราชา ตฺมุจฺ จ ตํ เถรํ	ภนฺเต ปญฺเห ตฺวํ ปน
สมฺมาวิสฺซชนฺตถาย	กลฺโลสีติ จ อพฺรวิติ

อ้างอิงลำดับที่ 11

โลกที่ปกสาร

มหาสมุทฺเต อุทกํ	สพฺพธา สพฺพโต ทิสฺวา
ปภฺชนฺทิตฺวา ยถาจาเน	ปตฺติ สตตมปิ จ
อวภูฏํ วีย หุตฺวาน	กตฺวา สทฺทมปิ เภรวํ
หทยํ ทาลยฺนตํ	มหาสทฺทํ ชเนติ จ
ยสฺสาสนฺนมปิ สมฺปตฺตา	นาวาโยปิ จ สพฺพธา
นิวเรตฺถ อสฺสโกนฺตา	ปาปฺพนฺติ วินาสนํ

¹⁸ ผู้ประพันธ์จกกวาทิปนี ใช้คำเรียกคัมภีร์โลกปที่ปกสารว่า “โลกที่ปกสาร” ในการอ้างอิงทุกแห่ง

สุปปรากปนฺนิตฺตสฺส

นาวา นิวตฺตติ ตมฺหา

ตํ จานญฺเวยว สพฺเพหิ

สจฺจกิริยาพเลน ตุ

อญฺญํ จานํ นิวตฺตติ

วพฺพามุขมูริตนฺติ

อ้างอิงลำดับที่ 18

วุตฺตญฺหิ โลกทีปกสฺส

มาตลิตฺเทวปฺพุตฺเตน

ปพฺพตํ นิริยญฺจาติ

เนมิรณฺโอบ ปทสฺสิตํ

สณฺธิวสฺส สมีปนฺนติ

จากอ้างอิงลำดับที่ 10 ด้านบน เป็นคาถาที่มีเนื้อความเกี่ยวกับการถาม-ตอบระหว่างพระราชากับพระนาคเสน ซึ่งทำให้สามารถสันนิษฐานได้ไม่ยากว่าแหล่งที่มาของเนื้อความนี้มาจากคัมภีร์มิลินทปัญหุอย่างแน่นอน และเมื่อตรวจสอบในคัมภีร์มิลินทปัญหาก็พบเนื้อความนี้จริง (Mil: 85³¹-86⁷) เพียงแต่เนื้อความนั้นอยู่ในลักษณะของร้อยกรอง ผู้รจนาโลกัปปทีปกสสาร คือ พระสังฆราชเมธังกรได้นำเนื้อความนั้นมาเรียบเรียงเป็นฉันทตามรูปแบบการเรียบเรียงคัมภีร์ของท่านนั่นเอง

ส่วนในอ้างอิงลำดับที่ 11 และ 18 ก็มี คำสำคัญ (keyword) คือ สุปปรากปนฺนิตฺต, มาตลิตฺเทวปฺพุตฺร และเนมิราช ซึ่งผู้ศึกษาคัมภีร์ก็จะทราบดีว่าเรื่องราวของบุคคลทั้ง 3 ท่านนี้ปรากฏอยู่ในสุปปรากชาดกและเนมิชาดก (แม้ในอ้างอิงลำดับที่ 2, 12, 15, 23 ก็ล้วนแล้วแต่มีคำสำคัญในทำนองเดียวกัน)

พระสิริมังคลาจารย์เป็นผู้แตกฉานในคัมภีร์พระพุทธานุสา ย่อมรู้จักมิลินทปัญหุและชาดกดังกล่าว เพราะในคัมภีร์จักกวาฬทีปนีก็ได้มีการอ้างอิงถึงคัมภีร์ทั้งสองนี้อยู่เช่นกัน แม้กระนั้นก็ตาม พระสิริมังคลาจารย์ก็ยังให้ความสำคัญกับคัมภีร์โลกัปปทีปกสสารโดยจำเพาะเจาะจงระบุถึงแหล่งที่มาว่ามาจากคัมภีร์

โลกัปที่ปกสารอย่างชัดเจน เมื่อพิจารณาจากจุดนี้รวมทั้งจำนวนการอ้างถึงดังกล่าวแล้วในข้างต้น จึงเป็นสิ่งที่บ่งบอกได้ว่าคัมภีร์โลกัปที่ปกสารเป็นที่รู้จักในยุคนั้น และมีอิทธิพลต่อการประพันธ์คัมภีร์จักกวาฬที่ปนีไม่น้อยเลยทีเดียว

5. ความสำคัญของคัมภีร์โลกัปที่ปกสารที่มีต่อคัมภีร์โลก สัณฐานโชตรตนคัณฐี

โลกัณฐานโชตรตนคัณฐีเป็นคัมภีร์โลกศาสตร์บาลีที่นักวิชาการสันนิษฐานกันว่าได้รับการประพันธ์ในยุคหลังที่สุด โดยสุภาพรรณ (2529: 484) ได้นำเสนอว่าเป็นคัมภีร์ที่น่าจะได้รับการประพันธ์ในช่วงปี พ.ศ. 2063-2290 เพราะเนื้อความบางส่วนนำมาจากคัมภีร์จักกวาฬที่ปนี (รจนาในปี พ.ศ. 2063) และจารึกใบลานคัมภีร์โลกัณฐานโชตรตนคัณฐีที่เก่าแก่ที่สุดเท่าที่ค้นพบในหอสมุดแห่งชาติ จารในปี พ.ศ. 2290

เนื้อหาของคัมภีร์ฉบับนี้ แบ่งเป็น 5 ปริเฉท ได้แก่

- ปริเฉทที่ 1 กปปฏุกุญจนินทุเทศ อธิบายเรื่องการตั้งขึ้นของกัป
- ปริเฉทที่ 2 จกุกวาฬสินธุรณณนา อธิบายเรื่องเขาจักรวาลและเขาสินธุ
- ปริเฉทที่ 3 ทิปหิมานุตที่ปนี อธิบายเรื่องทวีปและหิมวันต์
- ปริเฉทที่ 4 จนุทสุริยที่ปนี อธิบายเรื่องพระจันทร์และพระอาทิตย์
- ปริเฉทที่ 5 มนุสสุทเวตาทิคคติ ว่าด้วยคติของมนุษย์และเทวดาเป็นต้น

แมชีวิมุตติยา (2554: 180) ได้ทำการวิเคราะห์การอ้างอิงที่ปรากฏในคัมภีร์นี้ ซึ่งมีการกล่าวอ้างถึงแบบไม่ระบุที่มาและระบุที่มาชัดเจน รวมกันทั้งสิ้น 58 แห่ง แต่เมื่อทำการเปรียบเทียบหัวข้อย่อยในแต่ละปริเฉทกับเนื้อหาในปริเฉทที่ 7 ของคัมภีร์โลกัปที่ปกสาร ก็พบว่ามีความสอดคล้องในส่วนของการจัดเรียงเนื้อหาเป็นอย่างมาก ดังรายละเอียดตารางเปรียบเทียบในด้านล่าง

เนื้อหาในคัมภีร์โลกทัศน์ฐานโชตรตนคณฐี	เนื้อหาในปริเภทที่ 7 ของคัมภีร์โลกัปปทีปกสาร
ปริเภทที่ 1 อธิบายเรื่องการตั้งขึ้นของกัป - อสงเขยกถา ว่าด้วยเรื่องอสงไขย - กปปถา ว่าด้วยเรื่องกัป - สงวภูฏวิภูฏถา ว่าด้วยเรื่องการพินาศและตั้งขึ้นของกัป - กปปวินาสถา ว่าด้วยเรื่องกัปพินาศ - สตตสุริยถา ว่าด้วยเรื่องพระอาทิตย์ 7 ดวง ปริเภทที่ 2 อธิบายเรื่องเขาจักรวาลและเขาสินธุ - จกุกวาฬถา ว่าด้วยเรื่องเขาจักรวาล - สินธุภูถา ว่าด้วยเรื่องเขาสินธุ ปริเภทที่ 3 อธิบายเรื่องทวีปและหิมวันต์ - จตุมหาทีปถา ว่าด้วยเรื่องทวีปใหญ่ทั้ง 4 - ชมพูทีปถา ว่าด้วยเรื่องชมพูทวีป - อุตตรกुरुทีปถา ว่าด้วยเรื่องอุตตรกुरुทวีป - หิมวันตถา ว่าด้วยเรื่องปาหิมวันต์ ปริเภทที่ 4 อธิบายเรื่องพระจันทร์และพระอาทิตย์ - จนทิมสุริยคติถา ว่าด้วยเรื่องการโคจรของพระจันทร์และพระอาทิตย์ ปริเภทที่ 5 ว่าด้วยคติของมนุษย์และเทวดาเป็นต้น - สคคกถา ว่าด้วยเรื่องสวรรค์ - นรยถา ว่าด้วยเรื่องนรก - เปตวิสยถา ว่าด้วยเรื่องเปรตวิสัย - ตีรจฺจนกถา ว่าด้วยเรื่องสัตว์เดรัจฉาน - ปกิณณกถา ว่าด้วยเรื่องปกิณณะ	- อสงไขยกัปทั้ง 4 - การแตกทำลายของกัปด้วยไฟบรรลัยกัลป์ - การตั้งขึ้นของกัป - การแตกทำลายของกัปด้วยน้ำบรรลัยกัลป์และการตั้งขึ้นใหม่ของกัป - การแตกทำลายของกัปด้วยลมบรรลัยกัลป์และการตั้งขึ้นใหม่ของกัป - อธิบายเรื่องเขาจักรวาลและเขาสินธุ - เรื่องชมพูทวีป - เรื่องขนาดและสัณฐานของทวีปทั้ง 4 - เรื่องการโคจรของพระจันทร์และพระอาทิตย์ - เรื่องเทวดาสวรรค์ชั้นดาวดึงส์และอสุร - ระยะทางระหว่างสวรรค์แต่ละชั้น - หน่วยวัดระยะทาง

จากตารางเปรียบเทียบในด้านบนจะเห็นได้ชัดเจนว่าการจัดเรียงหัวข้อเนื้อหาโดยส่วนใหญ่ของคัมภีร์โลกทัศน์ฐานโชตรตนคณฐีสอดคล้องกับเนื้อหาในปริเภทที่ 7 ของโลกัปปทีปกสาร แต่เมื่อเปรียบเทียบเนื้อหาในรายละเอียดก็พบว่า มีส่วนที่

แตกต่างกันอยู่ไม่น้อย เช่น เนื้อหาที่แตกต่างกัน การเพิ่มเติมและการจัดเรียงลำดับ เนื้อหาที่แตกต่างกัน แม้กระนั้นก็ตาม ส่วนที่มีความสอดคล้องกันของเนื้อความนั้นก็มีปรากฏอยู่มากเช่นกัน

แต่ก่อนที่จะทำการวิเคราะห์และสรุปว่าคัมภีร์โลกปทีปที่ปกสารมีอิทธิพลต่อ คัมภีร์โลกสันฐานโชตรตนคณฐ้อย่างไรนั้น ผู้วิจัยต้องการให้อ่านทำความเข้าใจในเรื่องหนึ่งก่อนว่า ในความเป็นจริงนั้น เนื้อความในปริเฉทที่ 7 ของโลกปทีปที่ปกสารเองก็มีแหล่งที่มาจากคัมภีร์ที่เก่าแก่กว่า ซึ่งผู้วิจัยได้เคยนำเสนอผลงานนี้ไปแล้ว¹⁹ โดยได้ทำการค้นหาแหล่งที่มาและได้ข้อสรุปว่า นอกจากพระไตรปิฎกและคัมภีร์ อรรถกถาแล้ว คัมภีร์หลัก ๆ ที่พระสังฆราชเมธังกรใช้เป็นแหล่งข้อมูลในการเรียบเรียงโลกปทีปที่ปกสารปริเฉทที่ 7 ได้แก่

- ก. คัมภีร์สารัตถทีปนี (ฎีกาพระวินัย, รจนาในพุทธศตวรรษที่ 17²⁰)
- ข. คัมภีร์ชินาลังการฎีกา (รจนาในพุทธศตวรรษที่ 17²¹)
- ค. คัมภีร์สารสังคหะ (คาดว่าประพันธ์ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 17 ถึง ต้นพุทธศตวรรษที่ 18²²)

โดยเฉพาะในส่วนของเนื้อหาที่อธิบายเกี่ยวกับมูลเหตุของการพิณาศของโลก ผู้รจนาคัมภีร์โลกปทีปที่ปกสารได้ใช้คัมภีร์สารัตถทีปนี และคัมภีร์สารสังคหะในการอ้างอิงเป็นหลัก (แต่พระสังฆราชเมธังกรไม่ได้ระบุแหล่งที่มา) ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว ผู้รจนาคัมภีร์ทั้ง 2 ฉบับนี้ ต่างก็ได้นำข้อมูลมาจากแหล่งเดียวกัน คือคัมภีร์วิสุทธิมรรคและคัมภีร์ปรมัตถมัญชุสา มาเรียบเรียงรจนาคัมภีร์ แต่ทว่าแต่ละคัมภีร์ต่างก็มีการเรียบเรียงเนื้อหาในรูปแบบของตนเอง ซึ่งหากนำมาเทียบกันดูแล้วจะเห็นความ

¹⁹ Phrachatpong (2009: 41-55)

²⁰ Somāpala (1994: 142); von Hinüber (1996: 172)

²¹ Kitsudo (1977: 26)

²² Yoshimoto (1995: 125)

แตกต่างกันอย่างชัดเจน และเมื่อนำเนื้อหาของทั้งสองคัมภีร์มาเทียบเคียงกับเนื้อหาของคัมภีร์โลกปทัชปิปการก็ทำให้ทราบว่า ผู้ประพันธ์โลกปทัชปิปการได้ใช้คัมภีร์ทั้ง 2 ฉบับในการอ้างอิงอย่างไร ดังนั้น เมื่อนำเนื้อความแต่ละคัมภีร์มาเปรียบเทียบกับคัมภีร์ที่ประพันธ์ในยุคหลัง ก็จะทำให้ง่ายต่อการหาบทสรุปที่แน่ชัดว่า ผู้ประพันธ์คัมภีร์ในยุคหลังอย่างเช่น “โลกสันฐานโชตรตนคณฐี” ใช้คัมภีร์ใดเป็นแหล่งอ้างอิงบ้าง จึงขอยกตัวอย่างเนื้อความของแต่ละคัมภีร์บางส่วน เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นภาพชัดเจนมากขึ้นและจะได้วิเคราะห์เพื่อหาบทสรุปต่อไป

ตัวอย่างที่ 1 เป็นเนื้อหาส่วนที่กล่าวถึงเหตุแห่งการพิณาศของโลก (กัป) ด้วยเหตุ คือ อุกุศลมูลทั้ง 3 ได้แก่ ราคะ โทสะ และโมหะ

เนื้อความในคัมภีร์สารัตถทีปนี (หน้า 1/324)	เนื้อความในคัมภีร์สารสังคหะ (หน้า 314)
ตตถ ราเค อุตฺตสนฺนตเร อคฺคินา วินสฺสติ, โทเส อุตฺตสนฺนตเร อุกฺกเณ วินสฺสติ, โทเส หิ อุตฺตสนฺนตเร อธิกตเรณโทเสน วีย ติกฺขตเรณ ขารุทฺเทณ วินาโส ยุตฺโต. เกจิ ปณ โทเส อุตฺตสนฺนตเร อคฺคินา, ราเค อุตฺตสนฺนตเร อุกฺกเณติ วทนฺติ เตสํ กิร อยมธิปฺปาโย. ปากฺกสฺตตฺตฺสทิสฺสสฺส โทสฺส อคฺคิสทิสฺสา อปากฺกสฺตตฺตฺสทิสฺสสฺส รากฺสฺส ขารุทฺทสทิสฺสา จ ยุตฺตาติ. โมเห อุตฺตสนฺนตเร วาเตน วินสฺสติ.เอวํ วินสฺสนฺโตปิ นีรฺนตฺรเมว สตฺตวาเร อคฺคินา วินสฺสติ. อฏฺฐเม วาเร อุกฺกเณ, ปุณฺ สตฺตวาเร อคฺคินา อฏฺฐเม อุกฺกเณติ. เอวํ อฏฺฐเม อฏฺฐเม วาเร วินสฺสนฺโต สตฺตกฺขตฺตํ อุกฺกเณ วินสฺสิตฺวา ปุณฺ สตฺตวาเร อคฺคินา นสฺสติ. เอตฺตาวตา เตสฺสจฺจิกปฺปา อตฺติตา โหนฺติ. เอตฺถนตฺเร อุกฺกเณ นสฺสนวาร์ สมฺปตฺตมฺปิ ปฏฺวิพาหิตฺวา ลทฺโธกาโส วาโต ปริปฺพณฺณจตฺตฺสจฺจิกปฺปาเย สุกฺกิณฺเห วิทฺธฺเสนฺโต โลกํ วินาเสติ.	ตตถ ราเค อุตฺตสนฺนตเร อคฺคินา วินสฺสติ, โทเส อุตฺตสนฺนตเร อุกฺกเณ วินสฺสติ, <u>โมเห อุตฺตสนฺนตเร วาเตน วินสฺสติ.</u> เอวํ วินสฺสนฺโตปิ จ นีรฺนตฺรเมว สตฺตวาเร อคฺคินา นสฺสติ. อฏฺฐเม วาเร อุกฺกเณ, ปุณฺ สตฺตวาเร อคฺคินา, อฏฺฐเม วาเร อุกฺกเณติ เอวํ อฏฺฐเม อฏฺฐเม วาเร วินสฺสนฺโต สตฺตกฺกขตฺตํ อุกฺกเณ วินสฺสิตฺวา ปุณฺ สตฺต วาเร อคฺคินา นสฺสติ. เอตฺตาวตา เตสฺสจฺจิกปฺปา อตฺติตา โหนฺติ. เอตฺถนตฺเร อุกฺกเณ นสฺสนวาร์ สมฺปตฺตํ ปิ ปฏฺวิพาหิตฺวา ลทฺโธกาโส วาโต ปริปฺพณฺณจตฺตฺสจฺจิกปฺปาเย สุกฺกิณฺเห <u>วิทฺธฺเสนฺโต</u> โลกํ วินาเสติ. เอตฺถ ปณฺ ราโค สตฺตทานํ พหุลํ <u>ปวตฺตตฺติติ</u> รากฺวเสน พหุโส โลกวินาโส เวทิตฺพฺโพ. เตนาหุ โปราณนา

เอตถ ปน ราโค สดตทานํ พหุลํ ปวตตตีติ รากวเสน
พหุโส โลวิกนาโส เวทิตพโพ.

อิตี เอวํ อิมหิ การณเหติ วินสลิตวา สณฺจหนตํ...

เนื้อความในคัมภีร์โลกปทีปการ (หน้า 512-513)

ตตถ รากะ อุตฺสนนฺตเร อคฺคินา วินสฺสตี, โทเส
อุตฺสนนฺตเร อุกฺกณ วินสฺสตี, โทเส ปิ อุตฺสนนฺตเร
อธิตฺเรนโทเสน วีย อธิตฺเรน ขารุกฺกณ วินาโส
ยุตฺโตติ. เกจิ ปน โทเส อุตฺสนนฺตเร อคฺคินา, รากะ
อุตฺสนนฺตเร อุกฺกณนาติ วหนฺติ.

เตสํ กิร อยมธิปฺปาโย. ปากฺกสฺสตฺตฺสทิสฺสสฺส โทส
สฺส อคฺคิสทิสตา อปากฺกสฺสตฺตฺสทิสฺสสฺส รากสฺส ขารุ
ทกสทิสตา จ ยุตฺตาติ. โมเห ปน อุตฺสนนฺตเร วา
เตน วินสฺสตี. เอวํ วินสฺสนฺโตปิ นินฺนฺตรเมว สดฺตวา
เร อคฺคินา วินสฺสตี. อฏฺฐเม วาเร วินสฺสนฺโต
สทฺตกขตฺตํ อุกฺกณ วินสฺสลิตวา ปน สดฺตวาเร อคฺคินา
วินสฺสตี. เอตฺตาวตา เตสฺสฏฺฐิกปฺปา อตีตา โหนฺติ. เอ
ตฺถนฺตเร อุกฺกณ นสฺสนวาร์ สมฺปตฺตํ ปิ ปฏฺวิพาทิต
วา ลทฺโฆกาโส วาโต ปริปฺพณฺณจตฺสฏฺฐิกปฺปาเยเก สุก
กิณฺเห วิทฺธฺเสนโต โลกํ วินาเสตี. เอตถ ปน ราโค
สดตฺตานํ พหุลํ วตฺตตีติ รากวเสน พหุโส โลวิกนาโส
เวทิตพโพ.เตนาหุ ปฺราธนา

สทฺตสทฺตคฺคินา วารา อฏฺฐเม อฏฺฐโมทกา
จตฺสฏฺฐิจิ ยทา ปุณฺณมา เอโก วายูโร ลียา
อคฺคินาภสฺสรา เหมจฺจา อาเปน สุกฺกิณฺโหโต
เวทปฺพลโต วาเตน เอวํ โลโก วินสฺสตีติ
เอวํ อิมหิ การณเหติ นสฺสลิตวา...

สทฺตสทฺตคฺคินา วารา อฏฺฐเม อฏฺฐโมทกา
จตฺสฏฺฐิจิ ยทา ปุณฺณมา เอโก วายูโร ลียา
อคฺคินาภสฺสรา เหมจฺจา อาเปน สุกฺกิณฺโหทกา
เวทปฺพลโต วาเตน เอวํ โลโก วินสฺสตีติ
เอวํ อิมหิ ตีหิ การณเหติ...

เนื้อความในคัมภีร์โลกสันฐานโชตรตนคัมภีร์ (หน้า 156)

ตตถ รากะ อุตฺสนนฺตเร อคฺคินา วินสฺสตี, โทเส
อุตฺสนนฺตเร อุกฺกณ วินสฺสตี, โมเห อุตฺสนนฺตเร วา
เตน วินสฺสตี. อถปิ อฏฺฐลลฺลเมสฺส ทิ อุตฺสนนฺตเร เอวํ
โลโก วินสฺสตี. โส จ โข รากะ อุตฺสนนฺตเร อคฺคินา
วินสฺสตี, โทเส อุตฺสนนฺตเร วา อคฺคินา วินสฺสตี, อถ
โทเส อุตฺสนนฺตเร อุกฺกณ วินสฺสตี. เกจิ ปน โทเส
อุตฺสนนฺตเร อคฺคินา, รากะ อุตฺสนนฺตเร อุกฺกณ วิน
สฺสตี, โมเห อุตฺสนนฺตเร วาเตน วินสฺสตีติ วหนฺติ.

เตสํ กิร อยมธิปฺปาโย. ปากฺกผลสทิสฺสสฺส โทส
สฺส อคฺคิสทิสตา ปากฺกผลสทิสฺสสฺส รากสฺส ขารุก
ทกสทิสตา จ ยุตฺตาติ. เอวํ วินสฺสนฺโตปิ นินฺนฺตรเมว
สดฺตวาเร อคฺคินา วินสฺสตี. อฏฺฐเม วาเร วินสฺสนฺโต
สทฺตกขตฺตํ อุกฺกณ วินสฺสลิตวา ปน สดฺตวาเร อคฺคินา
วินสฺสตี. เอตฺตาวตา เตสฺสฏฺฐิกปฺปา อตีตา โหนฺติ.
เอตฺถนฺตเร อุกฺกณ นสฺสนวาร์ สมฺปตฺตํ ปิ
ปฏฺวิพาทิตวา ลทฺโฆกาโส วาโต ปริปฺพณฺณจตฺสฏฺฐิกป
ปาเยเก สุกฺกิณฺเห วิทฺธฺเสนโต โลกํ วินาเสตี. เอตถ
ปน ราโค สดตฺตานํ พหุลํ ปวตตตีติ รากวเสน พหุโส
โลวิกนาโส เวทิตพโพ. เตนาหุ ปฺราธนา

สทฺตสทฺตคฺคินา วารา อฏฺฐเม อฏฺฐโมทกา
จตฺสฏฺฐิจิ ยทา ปุณฺณมา เอโก วายูโร ลียา
อคฺคินาภสฺสรา เหมจฺจา อาเปน สุกฺกิณฺโหทกา
เวทปฺพลโต วาเตน เอวํ โลโก วินสฺสตีติ
เอตถปิ สพฺพจตฺสสุ อลํเขยยกปฺเปสฺส
วิวฏฺฐจายิอลํเขยยกปฺเปสฺมี...

จากเนื้อความในส่วนของการพิณาศของโลกด้วยมูลเหตุต่าง ๆ ของแต่ละคัมภีร์ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกันจะเห็นได้ชัดว่า ในแต่ละคัมภีร์ก็มีเนื้อความส่วนที่เหมือน และต่างกันในเรื่องละเอียดและรูปแบบการเรียบเรียง

- ในส่วนของเนื้อหาที่เป็นร้อยกรอง ผู้รจนาสารัตถที่ปนีได้อ้างอิงเนื้อความ ส่วนนี้ทั้งจากคัมภีร์วิสุทธิมรรค (Vism: 421²⁹-422⁵) และปรมัตถมัญชุสา (ปรมตถ. 2.324) แต่เรียบเรียงด้วยร้อยกรองอย่างเดียว ไม่นำคาถามา ใช้ในการอธิบาย
- ในขณะที่สารสังคหะนั้นอ้างอิงจากวิสุทธิมรรคมาอย่างเดียว²³ แต่ได้นำ คาถาจากคัมภีร์อภิธัมมัตถสังคหะ (Abhs: 140) มาเชื่อมต่อกับเนื้อหา ส่วนที่เป็นร้อยกรอง เพื่อประมวลความเนื้อหาทั้งหมดในรูปแบบของคาถา
- พระสังฆราชเมธังกรผู้ประพันธ์คัมภีร์โลกปทีปกสารได้นำส่วนที่เป็นร้อย กรองของคัมภีร์สารัตถที่ปนี (มีการเปลี่ยนคำศัพท์อยู่บ้างหรืออาจเกิดจาก การจารใบลานที่ผิดพลาด) และส่วนที่เป็นคาถามาเชื่อมต่อตามรูปแบบ การรจนาในคัมภีร์สารสังคหะ (ซึ่งกรณีเช่นนี้มีอีกหลายแห่งในปริเฉท ที่ 7)
- คัมภีร์โลกัณฐานโชตรตนคัณฐีมีรูปแบบการรจนาเหมือนกับคัมภีร์ สารสังคหะและคัมภีร์โลกปทีปกสาร คือ มีร้อยกรองและคาถา แม้ว่าใน ส่วนของร้อยกรองเห็นได้ชัดว่ามีการเพิ่มเติมเนื้อความเข้าไปบ้าง แต่ เนื้อหาโดยรวมมีความใกล้เคียงกับโลกปทีปกสารมากกว่า ลักษณะความ ใกล้เคียงกันของเนื้อความเช่นนี้พบในเนื้อความทุกปริเฉทของโลกัณฐาน โชตรตนคัณฐี ดังนั้น การที่ผู้รจนาคัมภีร์โลกัณฐานโชตรตนคัณฐีนั้น ใช้ คัมภีร์โลกปทีปกสารเป็นแหล่งอ้างอิงที่สำคัญฉบับหนึ่ง แล้วเพิ่มเติมและ เรียบเรียงเนื้อหาใหม่ในภายหลัง จึงเป็นข้อสันนิษฐานที่มีความเป็นไปได้ อย่างมาก เนื้อความที่จะนำมาหยิบยกเป็นตัวอย่างในหน้าถัดไปจะทำให้ เห็นถึงความถูกต้องของข้อสันนิษฐานดังกล่าวได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

²³ แต่เนื้อหาที่อ้างอิงจากปรมัตถมัญชุสาก็มีปรากฏในส่วนอื่น

ตัวอย่างที่ 2 เป็นเนื้อหาที่อธิบายเกี่ยวกับลักษณะของเขาสีเนรุซึ่งอยู่ในรูปของคาถา

เนื้อหาในคัมภีร์ชินาลังการฎีกา (หน้า 59) <table> <tr><td>จตุราสีตีสหสฺสานิ</td><td>อชฺโฌคาพุโห มหณฺณว</td></tr> <tr><td>อจฺจุคฺคโต ตาว</td><td>เทวสีเนรูปพฺพุตฺตโม</td></tr> <tr><td>จตุราสีตีสหสฺสานิ</td><td>เอกเมกาย ปสฺสาย</td></tr> <tr><td>อฏฺฐสฏฺฐิจิสฺสสฺสานิ</td><td>สฺตตฺตสฺสสฺสณฺจ อจฺจุโต</td></tr> <tr><td>ปาจิณปสฺสํ รัชฺชํ</td><td>ทกฺขิณํ อินฺทนีลํ</td></tr> <tr><td>ปจฺฉิมผลิกํ ปสฺสํ</td><td>อฺุตฺตรมฺจ กายณฺจนมยํ</td></tr> </table>	จตุราสีตีสหสฺสานิ	อชฺโฌคาพุโห มหณฺณว	อจฺจุคฺคโต ตาว	เทวสีเนรูปพฺพุตฺตโม	จตุราสีตีสหสฺสานิ	เอกเมกาย ปสฺสาย	อฏฺฐสฏฺฐิจิสฺสสฺสานิ	สฺตตฺตสฺสสฺสณฺจ อจฺจุโต	ปาจิณปสฺสํ รัชฺชํ	ทกฺขิณํ อินฺทนีลํ	ปจฺฉิมผลิกํ ปสฺสํ	อฺุตฺตรมฺจ กายณฺจนมยํ	เนื้อหาในคัมภีร์สารสังคหะ (Ss: 322-323) <table> <tr><td>จตุราสีตีสหสฺสานิ</td><td>อชฺโฌคาพุโห มหณฺณว</td></tr> <tr><td>อจฺจุคฺคโต ตาว</td><td>เทวสีเนรูปพฺพุตฺตโม</td></tr> <tr><td>จตุราสีตีสหสฺสานิ</td><td>เอกเมกาย ปสฺสาย</td></tr> <tr><td>อฏฺฐสฏฺฐิจิสฺสสฺสานิ</td><td>สฺตตฺตสฺสสฺสณฺจ อจฺจุโต</td></tr> <tr><td>ปาจิณปสฺสํ รัชฺชํ</td><td>ทกฺขิณํ อินฺทนีลํ</td></tr> <tr><td>ปจฺฉิมผลิกํ ปสฺสํ</td><td>อฺุตฺตรมฺจ กายณฺจนมยํ</td></tr> <tr><td>ตโต อฺุปทฺฐปฺทเชน</td><td>ปมาเณน ยถากฺกมํ</td></tr> <tr><td>อชฺโฌกาพุคฺคตา</td><td>ทิพฺพา นานารตนจิตฺติตา</td></tr> <tr><td>ยฺคุณฺธโร อีสฺสโร</td><td>กรวโก สุทฺสฺสโน</td></tr> <tr><td>เนมิณฺธโร วินตโก</td><td>อสฺสกณฺโณ คิริ พฺรหา</td></tr> <tr><td>มหาราชานํ อาวาสา</td><td>เทวยฺกฺขนิสฺสวิตาฯ</td></tr> </table>	จตุราสีตีสหสฺสานิ	อชฺโฌคาพุโห มหณฺณว	อจฺจุคฺคโต ตาว	เทวสีเนรูปพฺพุตฺตโม	จตุราสีตีสหสฺสานิ	เอกเมกาย ปสฺสาย	อฏฺฐสฏฺฐิจิสฺสสฺสานิ	สฺตตฺตสฺสสฺสณฺจ อจฺจุโต	ปาจิณปสฺสํ รัชฺชํ	ทกฺขิณํ อินฺทนีลํ	ปจฺฉิมผลิกํ ปสฺสํ	อฺุตฺตรมฺจ กายณฺจนมยํ	ตโต อฺุปทฺฐปฺทเชน	ปมาเณน ยถากฺกมํ	อชฺโฌกาพุคฺคตา	ทิพฺพา นานารตนจิตฺติตา	ยฺคุณฺธโร อีสฺสโร	กรวโก สุทฺสฺสโน	เนมิณฺธโร วินตโก	อสฺสกณฺโณ คิริ พฺรหา	มหาราชานํ อาวาสา	เทวยฺกฺขนิสฺสวิตาฯ
จตุราสีตีสหสฺสานิ	อชฺโฌคาพุโห มหณฺณว																																		
อจฺจุคฺคโต ตาว	เทวสีเนรูปพฺพุตฺตโม																																		
จตุราสีตีสหสฺสานิ	เอกเมกาย ปสฺสาย																																		
อฏฺฐสฏฺฐิจิสฺสสฺสานิ	สฺตตฺตสฺสสฺสณฺจ อจฺจุโต																																		
ปาจิณปสฺสํ รัชฺชํ	ทกฺขิณํ อินฺทนีลํ																																		
ปจฺฉิมผลิกํ ปสฺสํ	อฺุตฺตรมฺจ กายณฺจนมยํ																																		
จตุราสีตีสหสฺสานิ	อชฺโฌคาพุโห มหณฺณว																																		
อจฺจุคฺคโต ตาว	เทวสีเนรูปพฺพุตฺตโม																																		
จตุราสีตีสหสฺสานิ	เอกเมกาย ปสฺสาย																																		
อฏฺฐสฏฺฐิจิสฺสสฺสานิ	สฺตตฺตสฺสสฺสณฺจ อจฺจุโต																																		
ปาจิณปสฺสํ รัชฺชํ	ทกฺขิณํ อินฺทนีลํ																																		
ปจฺฉิมผลิกํ ปสฺสํ	อฺุตฺตรมฺจ กายณฺจนมยํ																																		
ตโต อฺุปทฺฐปฺทเชน	ปมาเณน ยถากฺกมํ																																		
อชฺโฌกาพุคฺคตา	ทิพฺพา นานารตนจิตฺติตา																																		
ยฺคุณฺธโร อีสฺสโร	กรวโก สุทฺสฺสโน																																		
เนมิณฺธโร วินตโก	อสฺสกณฺโณ คิริ พฺรหา																																		
มหาราชานํ อาวาสา	เทวยฺกฺขนิสฺสวิตาฯ																																		
เนื้อหาในคัมภีร์โลกปทีปกสาร (หน้า 516-517) <table> <tr><td>จตุราสีตีสหสฺสานิ</td><td>อชฺโฌคาพุโห มหณฺณว</td></tr> <tr><td>อจฺจุคฺคโต ตาวเทว</td><td>สีเนรูปพฺพุตฺตโม</td></tr> <tr><td>จตุราสีตีสหสฺสานิ</td><td>เอกเมกาย ปสฺสาย</td></tr> <tr><td>อฏฺฐสฏฺฐิจิสฺสสฺสานิ</td><td>สฺตตฺตสฺสสฺสณฺจ อจฺจุโต</td></tr> <tr><td>ปาจิณปสฺสํ รัชฺชํ</td><td>ทกฺขิณํ อินฺทนีลํ</td></tr> <tr><td>ปจฺฉิมผลิกํ ปสฺสํ</td><td>อฺุตฺตรมฺจ กายณฺจนมยํ</td></tr> </table>	จตุราสีตีสหสฺสานิ	อชฺโฌคาพุโห มหณฺณว	อจฺจุคฺคโต ตาวเทว	สีเนรูปพฺพุตฺตโม	จตุราสีตีสหสฺสานิ	เอกเมกาย ปสฺสาย	อฏฺฐสฏฺฐิจิสฺสสฺสานิ	สฺตตฺตสฺสสฺสณฺจ อจฺจุโต	ปาจิณปสฺสํ รัชฺชํ	ทกฺขิณํ อินฺทนีลํ	ปจฺฉิมผลิกํ ปสฺสํ	อฺุตฺตรมฺจ กายณฺจนมยํ	เนื้อหาในคัมภีร์โลกสัณฐานโชตรตนคัณฐี (หน้า 162-163) <table> <tr><td>จตุราสีตีสหสฺสานิ</td><td>อชฺโฌคาพุโห มหณฺณว</td></tr> <tr><td>อจฺจุคฺคโต ตาวเทว</td><td>สีเนรูปพฺพุตฺตโม</td></tr> <tr><td>จตุราสีตีสหสฺสานิ</td><td>เอกเมกาย ปสฺสาย</td></tr> <tr><td>อฏฺฐสฏฺฐิจิสฺสสฺสานิ</td><td>สฺตตฺตสฺสสฺสณฺจ อจฺจุโต</td></tr> <tr><td>ปาจิณปสฺสํ รัชฺชํ</td><td>ทกฺขิณํ อินฺทนีลํ</td></tr> <tr><td>ปจฺฉิมผลิกํ ปสฺสํ</td><td>อฺุตฺตรมฺจ กายณฺจนมยํ</td></tr> </table>	จตุราสีตีสหสฺสานิ	อชฺโฌคาพุโห มหณฺณว	อจฺจุคฺคโต ตาวเทว	สีเนรูปพฺพุตฺตโม	จตุราสีตีสหสฺสานิ	เอกเมกาย ปสฺสาย	อฏฺฐสฏฺฐิจิสฺสสฺสานิ	สฺตตฺตสฺสสฺสณฺจ อจฺจุโต	ปาจิณปสฺสํ รัชฺชํ	ทกฺขิณํ อินฺทนีลํ	ปจฺฉิมผลิกํ ปสฺสํ	อฺุตฺตรมฺจ กายณฺจนมยํ										
จตุราสีตีสหสฺสานิ	อชฺโฌคาพุโห มหณฺณว																																		
อจฺจุคฺคโต ตาวเทว	สีเนรูปพฺพุตฺตโม																																		
จตุราสีตีสหสฺสานิ	เอกเมกาย ปสฺสาย																																		
อฏฺฐสฏฺฐิจิสฺสสฺสานิ	สฺตตฺตสฺสสฺสณฺจ อจฺจุโต																																		
ปาจิณปสฺสํ รัชฺชํ	ทกฺขิณํ อินฺทนีลํ																																		
ปจฺฉิมผลิกํ ปสฺสํ	อฺุตฺตรมฺจ กายณฺจนมยํ																																		
จตุราสีตีสหสฺสานิ	อชฺโฌคาพุโห มหณฺณว																																		
อจฺจุคฺคโต ตาวเทว	สีเนรูปพฺพุตฺตโม																																		
จตุราสีตีสหสฺสานิ	เอกเมกาย ปสฺสาย																																		
อฏฺฐสฏฺฐิจิสฺสสฺสานิ	สฺตตฺตสฺสสฺสณฺจ อจฺจุโต																																		
ปาจิณปสฺสํ รัชฺชํ	ทกฺขิณํ อินฺทนีลํ																																		
ปจฺฉิมผลิกํ ปสฺสํ	อฺุตฺตรมฺจ กายณฺจนมยํ																																		
<table> <tr><td>วฏฺฏโฆ มุทฺทิงคณฺณจฺาโน</td><td>สีเนรูปพฺพตฺราราชา นคฺคตฺตโม</td></tr> <tr><td>เหฏฺฐจา อฺุปริ วิตฺถาโร</td><td>ทสฺสทสฺสโยชโน</td></tr> <tr><td>ปฺพุพฺพทกฺขิณปสฺสเสหิ</td><td>นิกฺขนฺตา ตสฺส รํสีโย</td></tr> <tr><td>คณฺดฺวา สมฺมุทฺธิปฺปิฏฺเฐน</td><td>จกฺกฺวาพมฺหิ ติฏฺฐเชร</td></tr> <tr><td>ทกฺขิณปจฺฉิมโตปิ</td><td>ปจฺฉิมฺมตฺตรโตปิ</td></tr> <tr><td>อฺุตฺตรปฺพุพปสฺสเสหิ</td><td>นิกฺขนฺตา รํสีโยปิ จ</td></tr> <tr><td>คณฺดฺวา สมฺมุทฺธิปฺปิฏฺเฐน</td><td>จกฺกฺวาพสิลลนฺธุ</td></tr> <tr><td>ตาสํ รํสีมฺนฺตเร</td><td>จตฺตารโ สาคฺรา อาหุฯ</td></tr> </table>	วฏฺฏโฆ มุทฺทิงคณฺณจฺาโน	สีเนรูปพฺพตฺราราชา นคฺคตฺตโม	เหฏฺฐจา อฺุปริ วิตฺถาโร	ทสฺสทสฺสโยชโน	ปฺพุพฺพทกฺขิณปสฺสเสหิ	นิกฺขนฺตา ตสฺส รํสีโย	คณฺดฺวา สมฺมุทฺธิปฺปิฏฺเฐน	จกฺกฺวาพมฺหิ ติฏฺฐเชร	ทกฺขิณปจฺฉิมโตปิ	ปจฺฉิมฺมตฺตรโตปิ	อฺุตฺตรปฺพุพปสฺสเสหิ	นิกฺขนฺตา รํสีโยปิ จ	คณฺดฺวา สมฺมุทฺธิปฺปิฏฺเฐน	จกฺกฺวาพสิลลนฺธุ	ตาสํ รํสีมฺนฺตเร	จตฺตารโ สาคฺรา อาหุฯ	<table> <tr><td>วฏฺฏโฆ มุทฺทิงคณฺณจฺาโน</td><td>สีเนรูปพฺพตฺราราชา นคฺคตฺตโม</td></tr> <tr><td>เหฏฺฐจา อฺุปริ วิตฺถาโร</td><td>ทสฺสทสฺสโยชโน</td></tr> <tr><td>ปฺพุพฺพทกฺขิณปสฺสเสหิ</td><td>นิกฺขนฺตา ตสฺส รํสีโย</td></tr> <tr><td>คณฺดฺวา สมฺมุทฺธิปฺปิฏฺเฐน</td><td>จกฺกฺวาพมฺหิ ติฏฺฐเชร</td></tr> <tr><td>ทกฺขิณปจฺฉิมโตปิ</td><td>ปจฺฉิมฺมตฺตรโตปิ</td></tr> <tr><td>อฺุตฺตรปฺพุพปสฺสเสหิ</td><td>นิกฺขนฺตา รํสีโยปิ จ</td></tr> <tr><td>คณฺดฺวา สมฺมุทฺธิปฺปิฏฺเฐน</td><td>จกฺกฺวาพสิลลนฺธุ</td></tr> <tr><td>ตาสํ รํสีมฺนฺตเร</td><td>จตฺตารโ สาคฺรา อาหุฯ</td></tr> </table>	วฏฺฏโฆ มุทฺทิงคณฺณจฺาโน	สีเนรูปพฺพตฺราราชา นคฺคตฺตโม	เหฏฺฐจา อฺุปริ วิตฺถาโร	ทสฺสทสฺสโยชโน	ปฺพุพฺพทกฺขิณปสฺสเสหิ	นิกฺขนฺตา ตสฺส รํสีโย	คณฺดฺวา สมฺมุทฺธิปฺปิฏฺเฐน	จกฺกฺวาพมฺหิ ติฏฺฐเชร	ทกฺขิณปจฺฉิมโตปิ	ปจฺฉิมฺมตฺตรโตปิ	อฺุตฺตรปฺพุพปสฺสเสหิ	นิกฺขนฺตา รํสีโยปิ จ	คณฺดฺวา สมฺมุทฺธิปฺปิฏฺเฐน	จกฺกฺวาพสิลลนฺธุ	ตาสํ รํสีมฺนฺตเร	จตฺตารโ สาคฺรา อาหุฯ		
วฏฺฏโฆ มุทฺทิงคณฺณจฺาโน	สีเนรูปพฺพตฺราราชา นคฺคตฺตโม																																		
เหฏฺฐจา อฺุปริ วิตฺถาโร	ทสฺสทสฺสโยชโน																																		
ปฺพุพฺพทกฺขิณปสฺสเสหิ	นิกฺขนฺตา ตสฺส รํสีโย																																		
คณฺดฺวา สมฺมุทฺธิปฺปิฏฺเฐน	จกฺกฺวาพมฺหิ ติฏฺฐเชร																																		
ทกฺขิณปจฺฉิมโตปิ	ปจฺฉิมฺมตฺตรโตปิ																																		
อฺุตฺตรปฺพุพปสฺสเสหิ	นิกฺขนฺตา รํสีโยปิ จ																																		
คณฺดฺวา สมฺมุทฺธิปฺปิฏฺเฐน	จกฺกฺวาพสิลลนฺธุ																																		
ตาสํ รํสีมฺนฺตเร	จตฺตารโ สาคฺรา อาหุฯ																																		
วฏฺฏโฆ มุทฺทิงคณฺณจฺาโน	สีเนรูปพฺพตฺราราชา นคฺคตฺตโม																																		
เหฏฺฐจา อฺุปริ วิตฺถาโร	ทสฺสทสฺสโยชโน																																		
ปฺพุพฺพทกฺขิณปสฺสเสหิ	นิกฺขนฺตา ตสฺส รํสีโย																																		
คณฺดฺวา สมฺมุทฺธิปฺปิฏฺเฐน	จกฺกฺวาพมฺหิ ติฏฺฐเชร																																		
ทกฺขิณปจฺฉิมโตปิ	ปจฺฉิมฺมตฺตรโตปิ																																		
อฺุตฺตรปฺพุพปสฺสเสหิ	นิกฺขนฺตา รํสีโยปิ จ																																		
คณฺดฺวา สมฺมุทฺธิปฺปิฏฺเฐน	จกฺกฺวาพสิลลนฺธุ																																		
ตาสํ รํสีมฺนฺตเร	จตฺตารโ สาคฺรา อาหุฯ																																		

เนื้อความของคาถาที่ยกมานั้นเป็นการอธิบาย ขนาดและลักษณะทางกายภาพของเขาสีเนรุ คาถาแรกมีที่มาจากคัมภีร์อรรถกถาและปกรณ์วิเสสในหลายแห่ง (Sp I: 119³⁻⁴, Sn-a II: 441²⁹-442¹, Vism: 205²³⁻²⁴, Dhs-a: 298³³⁻³⁴) ส่วนคาถาที่ 2 - 3 พบในคัมภีร์ที่เก่าแก่ที่สุดคือ ชินาลังการฎีกา นั้นเอง จึงเห็นได้ว่าการอ้างอิงต่อ ๆ กันจนมาถึงคัมภีร์โลกสันฐานโชตรตนคัณฐี ทว่าตั้งแต่คาถาที่ 4 เป็นต้นไปนั้น ผู้รจนาคัมภีร์สารสังคหะนำมาจากแหล่งที่มาเดียวกันกับคาถาที่ 1 ซึ่งแตกต่างจากคัมภีร์อื่น ๆ ส่วนคัมภีร์โลกปทีปกสารนั้น คาถาตั้งแต่คาถาที่ 4 เป็นต้นไป เท่าที่ผู้วิจัยได้สืบค้น คาถาเหล่านี้ไม่มีปรากฏในคัมภีร์ที่เก่าแก่กว่าโลกปทีปกสาร ดังนั้นแม้ว่าในส่วนของเนื้อหาจะมีแหล่งที่มาที่เก่าแก่กว่าคัมภีร์โลกปทีปกสารก็ตาม แต่ก็สามารถกล่าวได้ว่าคาถาเหล่านี้พระสังฆราชเมธังกรได้ประพันธ์ขึ้นเอง ซึ่งกรณีของการที่เนื้อหาในคัมภีร์โลกสันฐานโชตรตนคัณฐีพ้องตรงกันกับเนื้อหาในคัมภีร์โลกปทีปกสารเช่นนี้ ยังพบอีกในปริเฉทที่ 2 (คาถาในหน้า 159-161 จำนวน 13 บท, คาถาในหน้า 166-167 จำนวน 19 บท) และในปริเฉทที่ 4 (คาถาในหน้า 169 จำนวน 2 บท) สิ่งนี้ย่อมเป็นหลักฐานหนึ่งที่สามารถยืนยันความถูกต้องของข้อสันนิษฐานของผู้วิจัยได้เป็นอย่างดีและย่อมสามารถนำไปสู่บทสรุปที่แน่ชัดได้ว่า คัมภีร์โลกสันฐานโชตรตนคัณฐีได้ใช้คัมภีร์โลกปทีปกสารเป็นแหล่งอ้างอิงสำคัญเล่มหนึ่งอย่างแน่นอน

6. บทสรุปและแนวทางวิจัยต่อไป

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์อิทธิพลและความสำคัญของคัมภีร์โลกปทีปกสารที่มีต่อคัมภีร์โลกศาสตร์บาลีในยุคหลัง 2 คัมภีร์ คือ คัมภีร์จกกวาฬทีปนี และคัมภีร์โลกสันฐานโชตรตนคัณฐี โดยได้บทสรุปดังนี้

1) หลักฐานที่ทำให้ทราบว่าคัมภีร์โลกปที่ปฏสรมีอิทธิพลในการประพันธ์คัมภีร์จักกวาฬที่ปนีเป็นอย่างมาก คือ พระสิริมังคลาจารย์ได้อ้างถึงคัมภีร์โลกปที่ปฏสรมเป็นจำนวนถึง 36 ครั้ง โดยมีการอ้างอิงในทุกกัณฑ์ของคัมภีร์ ซึ่งหากเทียบกับคัมภีร์โลกศาสตร์ฉบับอื่นก็ถือว่ามีการอ้างอิงถึงคัมภีร์โลกปที่ปฏสรมมากที่สุด และในการอ้างอิงทั้ง 36 ครั้งนั้น ได้ยกข้อความจากคัมภีร์โลกปที่ปฏสรมมาถึง 30 แห่ง และแม้ว่าพระสิริมังคลาจารย์จะทราบถึงแหล่งที่มาที่เก่าแก่กว่าคัมภีร์โลกปที่ปฏสรมก็ตาม แต่ก็ยังให้ความสำคัญกับคัมภีร์โลกปที่ปฏสรมเป็นอย่างมาก โดยในการอ้างอิงไม่น้อยกว่า 16 ครั้ง ได้ระบุอย่างชัดเจนว่าเป็นเนื้อความที่อ้างอิงจากคัมภีร์โลกปที่ปฏสรม

2) ผู้รจนาคัมภีร์โลกสัณฐานโชตรตนคัณฐีได้ใช้คัมภีร์โลกปที่ปฏสรมเป็นแหล่งอ้างอิงสำคัญเล่มหนึ่งในการรจนาคัมภีร์ โดยสังเกตได้จากการจัดเรียงของเนื้อหาโดยส่วนใหญ่ซึ่งสอดคล้องกับเนื้อหาในปริเฉทที่ 7 ของคัมภีร์โลกปที่ปฏสรมอย่างมาก นอกจากนี้ผู้รจนาคัมภีร์นี้ยังได้อ้างอิงเนื้อความจากโลกปที่ปฏสรมทั้งในส่วนที่เป็นคาถาและร้อยกรองเป็นจำนวนมาก แม้จะไม่ได้บอกแหล่งที่อ้างอิงอย่างชัดเจนก็ตาม

จากบทสรุปดังกล่าว ทำให้เห็นได้ว่าคัมภีร์โลกปที่ปฏสรมนั้นมีอิทธิพลต่อการประพันธ์คัมภีร์โลกศาสตร์บาลีในยุคหลังเป็นอย่างมาก และดังที่ได้กล่าวไว้ในบทนำว่าในคัมภีร์จันทสุริยคตที่ปนีและในคัมภีร์โอกาสโลกที่ปนี ก็ได้มีการอ้างอิงถึงคัมภีร์โลกปที่ปฏสรมเช่นเดียวกัน ซึ่งคัมภีร์แต่ละฉบับได้อ้างอิงหรือได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์โลกปที่ปฏสรมอย่างใดนั้นเป็นสิ่งที่น่าศึกษาค้นคว้าต่อไป นอกจากนี้ ในการค้นคว้าวิจัยคัมภีร์โลกศาสตร์ก็ยังมีประเด็นให้ค้นคว้าวิจัยอยู่อีกมาก เพราะมีบางคัมภีร์ที่ยังอยู่ในรูปแบบของใบลาน ยังไม่ได้รับการปริวรรตหรือศึกษาค้นคว้าและแปลเป็นภาษาไทยเลย อีกประการหนึ่ง คัมภีร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับโลกศาสตร์ที่ยังมีปรากฏอยู่ในโลกก็มีได้มีแต่คัมภีร์ที่รจนาด้วยภาษาบาลีเท่านั้น แต่ยังมีคัมภีร์ที่อยู่ใน

รูปแบบของภาษาสันสกฤต, คัมภีร์ที่ถูกแปลเป็นภาษาจีนโบราณและภาษาทิเบต²⁴ ซึ่งบางคัมภีร์มีความเก่าแก่กว่าคัมภีร์โลกศาสตร์บาลีหลายร้อยปีหรือถึงพันปีเลยทีเดียว การสืบค้นหาแหล่งที่มาและความเชื่อมโยงของแต่ละคัมภีร์จึงเป็นหัวข้อวิจัยที่มีความน่าสนใจอยู่มากไม่น้อย รอคอยการค้นคว้าและการพิสูจน์ต่อไป

²⁴ ยกตัวอย่างเช่น 1. คัมภีร์อภิธรรมฝ่ายเหนือ ชื่อ *Prajñaptiśāstra* ในส่วนของ *Lokaprajñapti* ซึ่งหลงเหลือแต่คัมภีร์แปลภาษาทิเบต 2. คัมภีร์อภิธรรมฝ่ายเหนือ ชื่อ *Abhidharmakośabhāṣya* ในส่วนของ *Lokanirdeśa-kośa-sthāna* ซึ่งมีคัมภีร์ที่ได้รับการแปลเป็นภาษาจีนและทิเบตด้วย นอกจากนี้ยังมีคัมภีร์อรรถาธิบายเป็นภาษาสันสกฤตชื่อ *Sphuṭārthā Abhidharmakośavyākhyā*, อรรถาธิบายชื่อ *Tattvārthā bhidharmakośa* ซึ่งหลงเหลือแต่คัมภีร์ที่ถูกแปลเป็นภาษาจีนและภาษาทิเบต, คัมภีร์อรรถาธิบายชื่อ *Abhidharmakośaṭīkā Lakṣaṇānusāriṇī* และ *Abhidharmakośa-vṛttiimarmadīpa* ซึ่งหลงเหลือแต่คัมภีร์แปลภาษาทิเบต 3. พระสูตรที่ถูกแปลเป็นภาษาจีนชื่อ *Seikikyo* 『世記經』, *Dairotankyo* 『大樓炭經』, *Kisekyo* 『起世經』, *Kiseinhonkyo* 『起世因本經』 ซึ่งนักวิชาการสันนิษฐานกันว่าแปลมาจากต้นฉบับเดียวกัน 4. คัมภีร์จีนชื่อ *Ryose-abhidonron* 『立世阿毘曇論』 ซึ่งต้นฉบับเป็นภาษาสันสกฤตแต่สูญหายไป เหลือแต่คำแปลภาษาจีนและภาษาบาลีคือ โลกบัญญัติ (ดูเชิงอรรถที่ 13) 5. คัมภีร์สันสกฤตชื่อ *Mahāsaṃvartanīkathā* เป็นต้น

** บทความวิจัยนี้ เป็นส่วนหนึ่งของผลงานวิจัยในฐานะนักศึกษาคณะของ สถาบัน Toyo University The Inoue Enryo Memorial Center ประเทศญี่ปุ่น ประจำปี พ.ศ. 2553 และเป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกที่ยื่นเสนอต่อ Toyo University ประเทศญี่ปุ่น ในปี พ.ศ. 2555 และส่วนหนึ่งของบทความวิจัยนี้ได้เคยตีพิมพ์เป็นภาษาญี่ปุ่นในวารสาร *Journal of Indian and Buddhist studies* เล่มที่ 59 (2), หน้า 899 - 902, ปี 2011 แต่ในการตีพิมพ์เป็นภาษาไทยครั้งนี้ได้เพิ่มเติมเนื้อหา และบทวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่บทสรุปที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น